

I. ÉVFOLYAM.

1910.

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA

Hírlapkönyvtári

Névtábla

SZÁM.

1910. év. SZ.

KRITIKA

IRODALMI és MŰVÉSZETI
FOLYÓIRAT. MEGJELEN
MINDEN HÓ 5-ÉN és 20-ÁN

SZERKESZTI
KÁRPÁTI AUREL

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE 620R EGY ÉS SZÁM ÁRA 20F
SZERKESZTŐIÉK és KIADÓHIVATAL VII KAZINCZY-Ú 2 SZ
TELEFON 53-65

KRITIKA

IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI
FOLYÓIRAT.

I. ÉVFOLYAM. □ 2. SZÁM.

FŐSZERKESZTŐ:
Dr. SÁMUEL VIKTOR

FELELŐS SZERKESZTŐ:
KÁRPÁTI AURÉL.

1910. MÁRCIUS HÓ 20.

TARTALOM.

A kritika. Halasi Andor. — A kritika kritikája. Közvélemény. —
— Irókról — könyvekről. Ketten beszélnek. Balassa Imre. — Az elő-
adás művészete. B. — Szomorú Dezső könyve. K. A. — A fekete lant.
Halandó. — Színház. Amihez minden asszony ért. T. — Rozmárin néni.
—tni. — Az obsitos. S. — Razzia. Irodalmi szempontok. — Egy vers. —
A Lexikon írája. — Analysis progressiva. — A szerkesztő üzenetei.

LAPTULAJDONOS: A KRITIKA LAPKIADÓ-VÁLLALAT.
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: VII., KAZINCZY-U. 2. SZ.
TELEFON 53—65. SZÁM.
SZERKESZTŐSÉGI ÓRÁK MINDEN KEDDEN DÉLUTÁN 5—7.

A KRITIKA.

Kezdjük a banalitásokon.

Az igazi élet mindig és mindenütt csak félig emberi élet. Félig állati. Az igazi élet sem az embernek, sem az állatnak sehol és soha sem teljes, igazi megnyilvánulása. Majdnem mindig és mindenütt hazug. A tiszta emberi élet: a művészet. A művészet: igazabb élet. Mint életnek, megvan a maga külön művészete és külön tudománya. A művészetek művészete is: kritika, a művészetek tudománya is: kritika.

A művész: fogékonyabb ember. Megérzi azt is, ami mások előtt rejtve maradt. Egészségesebb ember, mert lelki élete a természet elemi erejével él; ezért érzi meg az életmozgalmakban a modor és viselkedés mögött az emberi lélek természeti igazságait. Okosabb ember, mert a meglátott és megérzett dolgok miértjéről is be tud számolni magának és másnak s mert ki is tudja fejezni azt, ami benne él. Egészen külön fajta ember, mert alkotó látása van. Már eleve ott van a szemében a forma, amelyet a külvilágnak magára kell vennie. Az érzés-rendszereknek egy egész külön, kerek világa születik vele. Minden, amit a külvilágból kap, csak anyaga, témája ennek a világnak. A művész megmutatja, hogy az ő világa, amely bármely bolygón ugyanaz maradna, hogy néz ki a körülötte talált világ nyelvén, alakjain, mozgalmain keresztül. Minden művész: unikum. Egyedül álló mértéke van a világ mértékelésére: az egyénisége. A művész: a legerősebb ember, mert a maga világának alkotásokban való kifejezése mellett állania kell a maga külön igazi életét is, amelynek súlyáról a dátum-embereknek sejtelmük sincs.

A művész az életben mártja meg egyéniségét. Ebből alkot.

Vannak olyan fogékony és érzékeny művészek, akikben a termékeny izgalmak felkeltésére az élet túlságos brutális. Vagy legalább időnkint az. Itt álljunk meg. Ez nem enerváció. Sőt

erőduzzadás. Az igazi finomodása a lelki élet műszereinek azt jelenti, hogy valaki annyira telítve van érzelmi és értelmi erővel, hogy azt felfokozni, érdeklődésre gyújtani csak sűrűvé desztillálódott érzelmi és értelmi erők képesek. Ilyenek pedig az életben ritkán hatnak. Állandóan csak a művészet életében találhatók. Az ilyen művészt, vagy mondjuk: ilyen periodusban bármely művészt, a művészet életének mozgalmi fogják inspirálni.

A kritikus a művészetben mártja meg az egyéniségét. Ebből alkot.

A tiszta emberi élet: a művészet, az ő külvilága. Mikor egy műretek témát ad neki, nem a műretek titkát, hanem a saját titkait akarja éreztetni kritikai műalkotásában. Kritika ez mégis azért, mert egy műnek a művészi erői és hatásai mérőnek le egy, a művet átfogó szemszögből szemlélő másik művész műalkotásában.

A művészet életében, az élet és művészet viszonyában ép úgy uralkodnak reánk nézve fontos és érdekes törvényszerűségek, megfelejtésre ingerlő talányok, mint bármely más jelenségkörben. Ennek a tudománya szintén kritika. Hogyan és miért született egy műretek, milyen viszonyban van a korral, előző korokkal, más műretekkel, életirányokkal, a felfogásainkkal? Mik a törvényei annak a világnak, amelyből egyes műalkotások születtek? Hogyan lehetne kifejezni gondolatban, amit a művész éreztetni akart? Mit jelentsen a mi filozofiánkban az a sok problema, amit a művész csak megnyitott? Mindez mélyebb, rendszeresebb, szervesebb, vagyis tudományos látást igénylő kérdés. A kritika megfelejt. Most ne gondoljunk más tudományokra. A kritika egyedül álló jellegű tudomány. Vizsgálódásai-ban minden esetben olyan tényezővel kell számolnia, amely sehol még egyszer elő nem fordul: a művész egyéniségével. Amit összehasonlítani nem lehet. A műretek törvényeit rendszerbe foglalni: örök abszurdum. Azért holt tudomány az esztétika, „a művészi szépnék a tudománya.“ Minden műalkotás művészi szépségének más a titka, mások a törvényei. Az esztétika helyét egészen és véglegesen a kritikának kell elfoglalnia. Csak ez képes megtanítani a lelkeket a művészet megértésére.

HALASI ANDOR.

Közvélemény.

Aki kíváncsi reá, miként alakul ki nálunk egy művészi eseményről a kritikai közvélemény; aki mindezideig talán kételkedett kritikásaink jóhiszeműségében; akinek skrupulusai voltak, hogy a zsuron nyugodt lélekkel citálhatja-e kedvenc lapja véleményét a magáé helyett: olvassa el egyszerűen az alábbi szemelvényeket. A „Rozmarin néni“-ről írott kritikákból ollóztuk össze.

A Rozmarin néni nem a Tantchen Rozmarin nyomán készült, hanem teljesen ugyanaz ...

Az Ujság. Szomory Emil.

Nagyon is önállóan bánt el a jó svájci költővel ...

Politisches Volksblatt.

A két első felvonás kiválóan sikerült, a III. és IV. azonban nagyon hangos és durva lett és sehogysem illik a rokonszenves és tehetséget eláruló kezdethez.

Pesti Napló.

A darabnak a leggyengébb része az első felvonás. A többi felvonásokban azonban ... az ízléstelenségek hiányoznak — — s egyre jobban érik a siker is.

Magyarország. (m. e.)

— — bámulatos a képessége, hogy egyetlen szóval, egyetlen jelenettel sem sérti meg a stílust, az egésznek a hangulatát ...

Pester Lloyd. Góth Ernő.

— — a másik két felvonásban ... egyszerre elveszti a Biedermeyer-tónust — —

Budapest. Kopár Ferenc.

Habkönnyű, finom csipke a Vajda Ernő darabja.

Alkotmány. Strakoniczky Károly.

— — a Zsuzsika finom ... illatos történetéből durva bohózat lett ...

Politisches Volksblatt.

Fiatal író talán még soha magyar színpadon nem mutatott erősebb színpadratermettséget ...

Egyetértés.

— — semmiféle bizonyíték az átdolgozó drámai képességére...

Politisches Volksblatt.

A közönség, ... ha az első felvonás kényes pontjain átesett, ennél fehérebb darabot igazán nem találhat.

Budapesti Hírlap.

A Révai-utcai mulatóban szórakoztatják az embert ilyen boszszantóan naív, de annál erkölcslenebb dolgokkal.

Budapesti Napló.

Ezek után mindenki megalkothatja a maga közvéleményét — a kritikusaikról. —i.

ÍRÓKRÓL – KÖNYVEKRŐL

Ketten beszélnek.

(Hogy miről? A Molnár Ferenc könyvéről beszélnek ketten. A negyvenéves férfi, aki már kopaszodni kezd és ebéd után sodabicarbonát szed, meg az obligát 30 éves asszony. Egy puha, meleg, illatos intériében, ahol a téli alkony violaszín reflexei ölelik a fehér butorok graciózus formáit.)

A férfi: Bravó, nagyságos asszony! Gyönyörűen beszél! Már egy negyedóra hallgatom a himnuszait erről a könyvről. Engedje, hogy végre megmukkanjak én is. Hát tudja, ez a könyv olyannak tűnik föl nekem, mint egy remek mintába szőtt, színekbe álmodott bokharszönyeg. Az elmosódó, összehangolt színeiben csupa tónusszépség. Az arabesque-jei reszkető finomságú vonalproblémákat adnak, — de...

Az asszony: Nos? De?...

A férfi: ... a motivumai visszatérnek és a jobb szélén ugyanazt látom, amit már elbűvölten megcsodáltam a bal szélén.

Az asszony: Maguk férfiak még egy szőnyeget sem tudnak jól megnézni. Hiszen a szőnyeg rajzában csak látszólagos a szimmetria. A színek, az árnyalatok, a nuance-ok változnak.

A férfi: A nuance. De csak a nuance.

Az asszony: A nuance minden. Még a szerelemben is. Igen, szegény barátom...

A férfi (szinte mohón folytatja, hogy elfődjön egy feltörő, felviharzó érzést a lelkében): Az első pár kis dialógot nagy gyönyörűséggel olvastam. De már az ötödiknek az elején tudtam, hogy mi lesz a vége. Egyenként, a tárcarovatban, nagy hatása volt valamennyinek. De így valami monotonia fogja le a hangulatokat.

Az asszony: Én asszony vagyok. Szubjektív. Finomságokat, árnyalatokat keresek, nem markáns lényeket. Amikor olvasom a Molnár könyvét, az a vízióm, hogy egy csodaékszer villogó, foszforeszkáló sugarai bolyonganak rejtelmes manótáncban egy régi aranyhímzésű kelmén. És egy futó pillanatra, hol itt, hol ott beleszúrva a homályba, soha nem sejtett hajszálfínomságokat világítanak meg a

régi himzés összefutó, egybeölelkező kopott szálaiban. Ez a Molnár Ferenc ott ül egy proscénium páholy homályában és amint ideges, fehér kezét fáradtan nyugtatja a páholykorlát peluchén — az ujjának diabolikus smaragdgyűrűje villó haláltáncot kezd a sötét nézőtérén és a még sötétebb színpadon. És fejeket látunk, párokat, rebbenő, ijedt és szégyenült párokat. Majd egy homályos, intim kis szobában látom őt, a bizarr vonalú silhouette-jét, amint ül egy fotelban és a havannája füstjében életrekelő fantasztikus árnyak kék reflexeit nézi. És felöltözteti, beszélgeti őket.

(A férfin a suggestio tünetei látszanak. Nagyon erősen nézi a cigarettája füstjét. És keresi benne a ködalakokat.)

Az asszony (növekvő temperamentummal): Látott már kis gyereket, amint a parányi kezeckéjével fölmarkol egy kis vizet és egy percre elkomolyodva nézi? Akkor annak a csöpp gyereknek a fantáziájában ki tudja, milyen revelációk esnek meg? Talán egy tengert, egy egész világot lát a vizek mélyén... Egy intérieur a homályos szögléteivel, a bolygó színfoltjaival, két letompított hang vibráló duója — ez egy világ, amelynek ezer a színe s amelybe beleérezheti egy művészkedély a nagy, dimenziókban is űriási mindenség életét, színeit, sokhangú zengését, az egész zengő, vibráló, zajló nagy szívoceánt, amelyet Világnak neveznek. Molnár is azért marad látszólag hasonló témáknál, mert minden fejezetben új sarkokat akar megvilágítani, új szögből, új perspektívát mutatni. És talán az annyira egyéni frazeológiája is eszköz csupán. Egy megszakított, vagy el nem kezdett mondat grotesque tetőtlensége sejtelmes és rapsodikus szépségeket revelál.

A férfi (aesthetikailag megsemmisülve hallgat).

Az asszony (Egy kis szünet után, sokkal halkabban, szinte fáradtan): Molnárt szeretem. Az egész ideges lényemmel, a subjektivitásommal, a fantáziámmal...

A férfi: A neuraszténiájával...

Az asszony: Igen. A neuraszténiámmal és a hystériámmal. Ahogy maga gondolta, de nem mondta ki.

A férfi (Úgy tesz, mint aki egyáltalán semmit nem gondol).

Az asszony: De maguk? Nem szeretem a korrektségüket, a befejezett, harmónikus művésziatlenségüket... (hirtelen) különben is a legfontosabb a dologban az, hogy Molnár Ferenc nekem tetszik. Nagyon tetszik. Olyan szép orra van. S maga csak azért epéskedett, mert féltékeny rá, édes barátom.

A férfi: Lehet. De az igazán nagy dolog, hogy maguk,

asszonyok, még arra is képesek, hogy valakit megértsenek, ha annak a valakinek az orra, vagy a bajusza tetszik.

(A férfi itt egy engesztelő manőverbe kezd. Az udvarias homály estévé, sötétté tömörül. Én, miután úgy sem látok semmit — és itt már igazán látni kellene — mint udvarias ördög, a kandalló-kürtön át hatástalanul távozom).

Balassa Imre.

Az előadás művészete. (Hevesi Sándor dr. könyve. Tudományos Zsebkönyvtár.)

Több mint jó könyv. Új irodalmat kezd, új gondolatokat szül. És teljesen más, művészebb korszakot a pódium művészetében. Amikor olvassuk, az az érzésünk, hogy ezt a könyvet nem is egy ember írta. Csak, amikor évtizedek szemlélődése, munkája, evolutív fejlődése, kifogásai és mondanivalói összegyűltek — akadt egy nagy elme, akiből ilyen világos formában villant ki az emberöltők munkájának energiája. Amit mások megírtak tétován, vagy elhallgattak, ami ki nem kristályosodva, határozatlan sejtésekként lappangott, azt világos ítéllettel rendszerbe tömörítette Hevesi Sándor. A hangképzés elemi technikájával kezdi és megmagyarázza, mennyire nehéz és komplikált dolog hangokat, szavakat alkotni. Fiziológiai alapon indul s pszichológiai mélységeken át jut el az artisztikum végső túlfinomult árnyalatáig. Az első részben szédítő tudásából ad sokat, olyan világosan, érthető és félre nem magyarázható formában, hogy ez a rész a tudományos íróknak is kész minta. Ebben a formában a tudás nem félelmetes többé. És a legapróbb részletek sem válnak unalmasakká. A második rész erősen gyakorlati. Irodalmunk sok szép verses művéből közöl részleteket saját analysisében. Itt csodálatos, rejtett hajszálfínomságokat vett észre. Milyen végtelen elmerülés, a léleknek teljes hozzásimulása a sokféle korhoz, milieuhöz, poétához, az ezerféle egyéni rythmushoz. Teljesen új szépségeket nyújt nekünk itt Hevesi. És poétikailag is néhány szenzációs, teljesen új és egyéni meghatározást rejt el itt-ott. Mintha szándékosság is volna ebben, hogy nem akarja tudás formában, külön magyarázni ezeket az esztetikai definíciókat. Elrejtí és alkalmas pillanatban, egy-egy vers taglalása közben úgy adja ezeket, hogy végkép megmaradnak, belerovódnak az emlékezetünkbe.

Ez a könyv nincsen még befejezve. Nem is lesz. Ez kezdet. Megindítása valaminek, amit nem lehet elnevezni. Ennek a könyvnek nyomán inspirációt merítünk. Nem elégszünk meg azzal, hogy egy

verssel kész épületet kapunk, amelybe beleköltözünk, beleülünk, nem kutatva a ház stílusát, nem keresve a kövek között az építőművész lelkét, Ez a könyv hajt bennünket. Új perspektivákat nyitott, új szempontok csákányát adta a kezünkbe. Szét fogjuk bontani az épületet, meg-nézzük minden követ, minden oszlopát. És azután újra építjük. De az új építésbe belemuzsikál a mi lelkünk is.

Azért nem fejeződött be ennek a könyvnek az ügye akkor, amikor elolvastuk. Mert hagyott a lelkünkben sokat. És munkára, rombolásra és építésre inspirál. B.

Szomory Dezső könyve. (Az isteni kert. Novellák. A „Nyugat” kiadása 1910.)

A legromlottabb, de a legszebb magyar könyvek közé tartozik. Meghódít, eikábit, valósággal ópiumot lehel, de másnapra vége a mámornak, fáj a fejünk s egy nagyszerű orgia csüggesztő, fanyar utóízét hagyja a szánkban. Csak ami nagyon mélyen fekszik az élet mögött, egy-két különösen, furcsán beteg szív, félredobott, poros hegedük húrjaiban pihenő zengés, valami borzongató, alig megsejtett, ismeretlen gyönyörűség érdekli ezt az író. Néha szinte maga is megszedül s ilyenkor elfelejtünk minden okoskodást, méricskélést, megyünk utána bekötött szemmel, lihegve, elfulladva; visznek a mondatai, amelyektől megbolondulhatnak a nyelvtanárok, amelyek még véletlenül se szabatosak, befejezettek, de amelyek mindig tökéletes kifejezői annak, amit az írójuk érzett, vagy elgondolt. Nem fontos itt már a groteszk mondatkötés, ami megindította ezt az eszeveszett rohanást: a gondolat rebbenéseit lessük. Nyugodjunk bele: itt semmi más nincs, csak a bizonytalan, vágyakozásból született gyönyörűség, amire halk sikollyal eszmél valaki egy nyárvégi éjszakán.

*

Néha olyan finomságokig ér el, ahol a pókháló is kötélnek tetszik. Két egymásra következő cselekvés összekötő szálait csillogtatja meg előttünk ragyogó színekkel. Azokra a lélekmögötti, szinte kifejezhetetlen, elsuhanó érzés- és gondolatvillanásokra tesz figyelmesekké, amikből csak egy önkénytelen gesztust vagy egy hirtelen mélyebbre szaladó ráncot látnak meg a beavatatlanok. Régi fürdőhelyek elhagyott alléin, novemberi napfényvel a haján, átsuhan egy asszony, akinek érezzük a nézését, halljuk a lelke csendes, elárvult zokogását, amit nem oszt meg vele senki s látjuk a szeme sarkában az utolsó szerelmes nevetést s nedves piros ajkán a haldokló vágya-

kozást. Egy fekete legyező, egy őszi délután s egy részeg symphonia, ami a sorok közül harsog elő: ez minden; egy asszony, egy vágyakozás, egy egész élet. Minden.

Hanem néha kemény, csontos ujjak markolnak vállunkba s fölébresztenek. Részegek érezhetik így magukat, inikor a ködös hajnalon előrelopózik és torkukra ül a másnap egy józan perce, amitől keserű lesz a nyál a szájukban. Valahogyan a szavai, a visszatérő (s épen ezért) kellemetlenné váló szavai okozzák ezt. A „merev freneziák, sajátos dúltságok, harsány hevületek“ minden ok nélkül, bántó modorossággal térnek vissza négyszer-ötször is egy oldalon s frazeológiájának ez a készakarva (?) kiélezett szegényessége erősen kirí a csillogó, pazar szavakkal telehintett, gazdag sorokból. Elég egy mondatát elolvasnunk, hogy tisztában legyünk a művészetével, de a — manierjával is. A szavak értékének nem becsülése, a jelzőkkel való játék nem mutat őszinteségre. Valamiben nem hisz ez az író, ami előtt Rabelais is kalapot emelt. Talán a művészetében, talán a saját értékében? Kár.

K. A.

A fekete lant. (Horváth Ákos költeményes kötete.)

Fekete zongora. Feketehintó. Fekete pásztor. Fekete ország. Fekete város. Fekete hajó... Fekete lant. A fekete divatszín lett a költészetben. Nagyon viselik. A divatot legbiztosabb ajánló levélnek tartják azok, akik az elismerésről többet álmodoznak, mint az egyéniségük felől. Horváth Ákos fekete keztyűs kézzel kezeli lantját. Nagy a gyanunk, hogy azért húzott fekete keztyűt, hogy a melódiai sötéten hassanak. Csak a keztyűt ne éreznénk a kezén! Talán emiatt nem zeng és nem zúg a lantja. Csak pattognak, de nem énekelnek a húrjai, dacára a pontos és gyakorlott futamoknak. Pedig néha erősen csap közjűk, hogy a sötét bátorságot jelezze. Bátorság! Erről akarunk valamit mondani. Akiben először születik valami új érzés; akiben halálos elszántság ébred akkor, mikor ezt az új érzését először harsogja bele süket fülekbe, abban maga a bátorság, a merés, idegrázó nagy érzés. Ebből lesz a parnassusi poesis. De aki emlékezetből bátor, abban a bátorság nem lelki vívódás és nem repülés. Ma már nem döbbenenek meg bennünket az ilyen sorok. „Úttalan nagy utakra tértem.“ „Én vagyok a fekete felleg. Boldog szívek vésteli réme.“ És nem domborodik a mellünk, amikor olvassuk a nagy Átkot, a nagy Bűnt, a nagy Csalódást, a nagy Bánatot, a nagy Kínt, a nagy Életet és a nagy Halált. Sok Nagyt találtunk a Horváth Ákos kötetében, csak egyet nem találtunk nagynak: Horváth Ákost. Halandó.

Lirkáz

Amihez minden asszony ért. Vigjáték 4 felvonásban. Irta: Barrie.
Szinre került a Nemzeti Színházban.

A bájosság — ez a közhasznú jelző — nem a jelentéktelen dolgok álcázására való. A bájosság, mint értékelés — nem értékelenségek mentegetése. A bájosság, mint művészi forma — a súlyos és mély értékű dolgok enyhítése és nem mosolygás, amely mögé az üresség buvik. A bájosság — valami ami huncut, ami furfangos, ami raffinált, mint egy utcagyerek és érett és mély és nagyon érző — ez mind együtt: a bájosság. Valami a kis gyerekek tudatosságából — és valami öreges naivitás. A Barrie új darabja pedig bájos darab. „Amihez minden asszony ért“. Mi lehet az? Mi kellene, hogy legyen? Megint ugyanaz! A bájosság! Ugy ahogy mondtam: mélyen és vidáman, becsületesen és furfangosan. Az asszony, akarása, gondolata, érzése és minden célja („a nagyok, a komolyak“ is) ebben a párosításban érvényesül. Ez van a Barrie darabjában. John Shand a szegény diák 300 font tanulmányi költséggel leköti magát, hogy öt esztendő múlva feleségül veszi Maggiet, akit a familiája (egy nagyon finoman megrajzolt triász, apa és 2 agglegény báty) minden áron és sikertelenül akar valakinek a nyakába varrni. Hiába! Állítólag, nincs benne „báj“. Hat esztendő múlva John Shand a nagy, a képviselő nem kényszerűségek alatt, nem is szerelemből, csak csupa becsületérvéből feleségül veszi Maggiet. Ezt a nőt, akiben nincs olyan „báj“, amelyet fent Skóciában a bugrisok szeretnek, de aki telve

van bájossággal testileg és lelkileg. És Maggie a bájtalan, bájosan meghódítja az urát. Ez az egész! Talán nem is minden asszony ért hozzá, hanem csak azok, akik a Barrie bájosságával vannak megalkotva. A darab értékelése ugyanabban a szóban merül ki, mint a témája: bájos. Ugyanabban a formában és ugyanabban az értelemben, ahogy mondtuk: a mély értékű dolgok enyhítésekép. A nagy jelentőségű dolgok nála mindig egy furfangos és szeretetreméltó asszonyi mosolyban vagy valami jelentéktelen tárgyban devalválódnak. Egy kéziratban és a táskában, amely rejti őket, egy kötésben vagy valami más kicsiségben. A dolgok súlyát nem érezzük és mégis megkapjuk őket. Illetve ők kapnak meg bennünket. A Nemzeti Színházban talán még soha sem láttunk ilyen összehangzó, egy tónusú előadást. A *Szeghy Irma* valami csodálatos egybehangzót kaphatott a saját maga lényével ebben a szerepben, mert amit adott, az túl volt a definiálható szépségeken. *Rákosi Szidi* szeretetreméltó öreg grófnőjéből csak az a külső elegancia hiányzott, amely azt az új fényes világot képviseli, melybe a szegény *Shand* belékerült — és amely megmámorosítja. A többiek mind kitünőek voltak. T.

Rozmárin néni. Vigjáték 4 felvonásban. Írta: Vajda Ernő. Előadták a Magyar Színházban.

Sem hulla-rablást, sem más becsületbe vágó büntényt nem követett el Vajda Ernő, a fiatal (milyen bűn!), hogy a témáját a jó öreg Zschokke-től vette kölcsön. Bevallotta, hirdette; — teljesen méltánytalanul igazságtalan tehát az ő számlájára róni a színházi adminisztráció és a direktor nem egészen érthető politikájának a vétkét, hogy a színlapra, erre a semmit sem jelentő cédulára nem írták ki a Zschokke nevét... Az író érdeme vagy vétke nevetségesen kisjelentőségű a téma körül. A véték és az érdem a formában van: Mit tudott belőle csinálni? Ez a kérdés, amelyben vétségek és kiválóságok, talentumosságok és impotenciák konstatálhatók.

Vajda Ernő (a fiatal) pedig csinált két brilliáns felvonást, az elsőt és a másodikat telve finomságokkal a levegőben, a figurákban és a mondások formáiban. Ez a két felvonás suggestív elhíhetőségeket adott elhíhetetlen dolgokról. Ez pedig érdem.

Vajda Ernő azonban harmadszor is fiatal és (ez ugyan nem mindig egyet jelent) rafináltan okos is. Valahogy így gondolkodott: Ha én a másik két felvonásban ugyanilyen finom és ugyanilyen stylusos leszek, akkor holnapután ugyan egy csomó emberrel több

fogja elismerni a talentumomat, de a darabomat ugyanakkorra leveszik a színlapról és a színpadról. Csinálok tehát két másilyen felvonást, okosat, szemtelent, mulatságosat, sőt többet röhögtetőt és így a kecske is jól lakik töltöttkáposztával, a gourmandok pedig kaptak elég spárgát az első két felvonásban.

A nagy közönség az első két felvonást lanyhán fogadta, de nagy gyönyörűséget talált a másik kettőben. A közönség tehát Vajdát igazolta. Mi pedig elég jóhiszeműek vagyunk Vajda fiatalságával, talentumával szemben, hogy elhiggyük ennek a két különböző stílusnak a tudatosságát és elismerjük a két első felvonásról, hogy finom és stílusos, a másik kettőről, hogy jó bóhozat. Persze ilyen üzletpolitikát csak egyszer lehet megcsinálni. És soha többet!

Az előadás Nagy Teréz bájosságán, üdeségén, igazi naivitásán túl csak középszerűségeket adott. A darab kettészakasztó stílus-hibájának eltakarása helyett még jobban kiélezték ezt a különválást. Forrai Rózsi Rozmaringén pedig kellemetlenül bájoskodó aggnőt csinált a bájosan kellemetlenkedő, rigolyás vénkisasszonyból. A bájosság lett volna fontosabb és nem a kellemetlenkedés.

— tni.

Az obsitos. Bakonyi és Kálmán operette-színjátéka a Vígszínházban.

A szöveg egy népszínműből, egy gyenge polgári szomorújátékból, egy operette-huszárból és egy pár operette-zsidóból összekomponált valami. Azaz, hogy minden, csak nem komponált. Ha valaki csak a legprimitív módon ismeri a színpadot, tudnia kell azt, hogy vannak lehetetlenségek, még az operette számára is. Nem lehet az olyan darabban, amelyben állandóan hullaszag terjeng, amelyben mindenki csapásokat és szomorúságokat vár, amelyben a csapások be is következnek, bármily primitíven legyenek is ezek a szomorú hangulatok elkészítve, lehetetlen minden okozati összefüggés nélkül ezt az önkéntelen hatást a zsidó operette-figurák élceivel megbolygatni, mert ebből csak az következik, hogy — na, hogy az ember bosszankodik. Ha ezeknek a figuráknak legalább valami közük lenne a darabhoz, — de még az sincs. A muzsika kedves, bájos, az egyik napilap azt írta róluk, hogy Biedermeyer-melodiák. Tévedés, annyira nem régiek. A Vígszínházban úgy játszották, ahogy megérdemelte.

S.

Irodalmi szempontok.

Nálunk még mindig szükséges annak a közismert igazságnak hangoztatása, hogy az irodalom és művészet alkotásai csak irodalmi vagy művészeti szempontból értékelhetők. Politikai, közgazdasági vagy felekezeti szempontok sohasem jogosultak. S mégis nap-nap után történnek olyan esetek, amik nagyon mulatságosak lennének, ha nem a legkétségbeejtőbb bornírtságokra világítanának rá. Például nem is olyan régen egy „katholikus szépirodalmi lap“ azzal a megjegyzéssel adta vissza valakinek a novelláját, hogy „nagyon szomorú, legfeljebb csak a nagybőjtben adhatnánk le“. De még épületesebb dolgokat tapasztalhatunk, ha egy pár heti- és napilapunkat végignézzük. AB. H. tárcarovatából pl. olykor egész kis múzeumra valót lehetne kiszedegetni. Legutóbb a Bárd Miklós verse keltett itt kínos feltűnést, melyben a ravasz alvégieket szidatja össze a felvégiekkel egy kis erdőirtás miatt. De hát ez ma g y a r t é m a s Rákosi Jenőnek az volt a végzet és szerencséje, hogy a sovinszta mindig legyűrte benne az íróművészt. Mi értjük, hogy a vallásnak vagy politikának fontos az, amit az író véd vagy támad, de az irodalomra csak a h o g y a n tartozik. Hogy mégis van vallásos vagy politikai költészet, az nem jelent többet, minthogy az íróból művészi formában buggyantak ki olyan lelki szenzációk, amik vonatkozásban vannak a vallással vagy politikával. De ezt gyári üzemre berendezve en gros termelni, programmszerűleg üzni, nem méltó író- vagy művészemberhez, mert ez saját metierjének lebecsülésére mutat.

Az a sok rossz vallásos vers, amit nálunk mindenféle felekezetben elkövetnek, igazán csak a vallásra tartozik. Az pedig magánügy. De furcsa is lenne, ha egy nap valakinek eszébe jutna például a görög nem egyesült líráról beszélni.

Egy vers.

„Mért vetsz meg, mondd, mikor magasra mennék s nagyon szép vágyak dolgoznak bennem, s mikor értékes eszményeim vannak, s mikor nagyon sok előítéletet legyőztem és évek során bizonyos finomsággal ítélek és a dolgok úgy nőnek már agyamban, hogy kis képpé sorakoznak s kivetődve, filigrán remekké válnak? Mért vetsz meg, mondd, hiszen ha két szóm ejlik, bizonyos mélységből jön, melyet nagyon sokáig fúrtak; és művelt dolgokon keresztül jó fel...”

Hogy senki tévedésben ne legyen, sietünk kijelenteni, hogy ez az a bizonyos vers, amelyről a címben szó van. A verset ugyan mi egészen más valaminek ismerjük s nem vagyunk hajlandók ezt annak elfogadni, dacára, hogy a szerző, Peterdi István nem írta ki a sorokat a lap széléig s nagy betűt tett minden sor elejére. S bár a Nyugat az efféle „verseket” (Füst Milán, Peterdi István és öccsei tollából) ötvenével közölje is, mégsem lesznek azok kevésbbé prózák, lapos és rossz prózák, amelyekben ha „a vér is irizál, a tudomány is opalizál”, mégsem fedez fel senki egy szemernyi poézist sem, legfeljebb azt az igazságot, hogy „a komoly így lesz komikussá”. Igen, így.

A Lexikon lírája.

Ki hinné, hogy a komoly Lexikon, mely a lehető legrövidebb tömörséggel iparkodik hű jellemzését adni a benne foglaltaknak, olykor édesen csapongva kalandozik el a lira vadvirágos mezőin. Pedig, hogy így van, mutatja az a kis fejezetecske, amely minden valószínűség szerint N(égyesi) L(ászló) úr tollából cseppent ki s amely Pósa bácsit, a népszerű költőt ilyenformán jellemzi:

„Öröme, vigasztalása a költészet volt s minden küzdelme közt is egyike ama keveseknek, kik annyira csüngtek rajta, hogy ifjuságát is annak áldozta. Sőt feláldozta ez ábrándjának (sic!) már-már biztosított életpályáját is... Felhagyott a kenyérpályával, folyton írt... költeményeinek lelkesítő hatása alatt határozották el legújabbban és kötelezték magukat okiratilag a gyorokménési szőlőbirtokosok, hogy a költőt minden évben Lajos napján egy hordó ménesi borral tisztelik meg. Az első évi tiszteletadót (1896) külön küldöttség művészileg faragott hordóban adta át az u. n. Pósa-asztalnál... rendes vacsoráló helyénél...” és így tovább.

Mivel azonban a Lexikon megírása óta némi változások estek, az új kiadás figyelmébe ajánljuk az alábbi pótlásokat:

Pár év előtt, mivel a borjuvesés állandóan kemény volt, a Pósa-asztal fölbomlott s ez meglátszik Lajos bácsi költészetén is. A kadarkát magasztaló édes-bús dalok száma egyre gyérül s a komoly vörös bor zengő buggyanásai törnek elő verseiből. A gyorokménésiek is észrevették ezt a változást s azóta piros a bor, mely Lajos napján a költő asztalára kerül.

N. L.

Analysis progressiva.

A Magyarország március 5-iki számában a búr vezérek jelenlegi helyzetéről értesítvén, De Wett tábornokról, mint második Coriolánról emlékezik meg, ki visszavonult farmjára az eke szarva mellé. Már egyszer volt szerencsénk fölkerülni a kitünően értesült ujságot, hogy szerezzen be egy érettségizett munkatársat. Most ujlag figyelmeztetjük, hogy a kéziratokat legalább a szerkesztőséghez legközelebb eső gimnázium másodosztályos növendékeivel nézessék át, azok bizonyára nem tévesztik össze Coriolánt Cincinnatussal. — A Magyar Hirlap pár hét előtt Barbey d'Aurville-ről azt írta, hogy mostanában erősen támadja a francia drámairodalmat. Szerény nézetünk szerint ez kissé lehetetlen, már csak azért is, mert Barbey d'Aurville mester még 1889 körül meghalt. — Az Az Újság f. hó 11-iki számában arról értesít, hogy a Strauss Richárd Elektrájának szövegét Hoffmann Hugó írta. Mi nem is tudtuk, hogy Hoffmannstahl álnév alatt Hoffmann Hugó altábornagy ír. — A Pesti Hirlap írja f. hó 16-iki számában az alábbi kedves kis dolgot: „Nedeczky Jenő, Deák Ferenc unokaöccse, a színházban kikapta a bandista kezéből a kürtöt és hátához vagdosta, amiért a Gotterhaltet húzta.“ — Az Élet e héten Endrődi Sándorról ilyenformán ír: „A gyönyöző pezsgő vagy az aranyszínű tokaji ott van tollat forgató kezében“. Ez igazán érdekes lehet. Csakhogy ehhez kéz kell. — A Színház 3. számában írja Sebestyén Károly a Barrie darabjáról írott kritikában: „nem ismerem a skótokat“ s tizenöt sorral alább így ír: „Pethes, Somlai és Hajdu a skótból keveset árultak el.“ — A Pesti Hirlap f. hó 19-iki számában írja Kézdi a Nemzeti Szalon tárlatának festőiről: „és ők kiállítanak, mint ahogy a rózsafa is kihajt, ha mindjárt le is forrázza a májusi fagy“.

A szerkesztő üzenetei.

— Kéziratokat nem adunk vissza. —

Cs. E. Budapest. Az új drámáról kissé bajos ilyen röviden érdemlegesen írni. Különben is a cikk kissé zavaros.

J. G. dr. Budapest. Köszönjük a nagy buzgalmat. A versen jót mulattunk. Mikor kapunk valami komoly dolgot? Üdv.

Athenaeum. Nagyon téved. Mi a színésznőknek nem a viszonyaira vagy az életkorára vagyunk kíváncsiak, hanem arra, hogy tudnak-e játszani vagy nem? Senkinek a magánbecsületéhez semmi közünk, mi csak az író vagy művészt kívánjuk kritizálni. Ezek után sejti, hogy cikke hova került?

Rózsika. Ugy-e nem veszi rossz néven, ha inkább nem írunk a könyvéről? Nem szeretnénk udvariatlanok lenni. Arra azonban őszinte jóindulattal figyelmeztetjük, hogy inkább tagadja le, ha írt is valamit az O. V.-ba. Ezzel saját magának tartozik.

G. L. Genova. Érdeklődéssel várjuk megígért munkásságát. Előre is köszönet és szívélyes üdvözlét.

H. L. Győr. Várjuk az ígért könyvismertetéseket, különösen a külföldi munkákról. Üdv.

M. D. Budapest. Annak a kis zúglapnak a piszkolódása igazán nem érint bennünket. Különben az egész cikket olyan analfabéta írhatta, aki bizonyára állandó szállítója lesz az „Analysis progressiva“ rovatunknak. A sikerült kezdet legalább erre mutat.